

Mendebalde Kultur Elkarteen jardunaldiak
TRANSMISINOA ETA ERABILERIA
2009-V-8/9

0. Zenbait gogoeta

Urteroko ohiturari jarraituz Mendebalde Kultur Elkarateak jardunaldi oso interesgarriak antolatu zituen Bilbon aurtengo maiatzaren 8an eta 9an.

Euskal hizkuntzaz bere osotasunean, eta bereziki euskara batuari Euskal Herriko Mendebaldeko euskarak, bizkaiera ize-naz ezagutzen denak, eskaini diezaiokeen ondarea ikertzen eta bultzatzen diharduen Kultur Elkarate honek, bere XIII. jardunaldian gaur egun pil-pilean ditugun gaiak jorratu zuen, Euskaltzaindiak Bilbon duen egoitzako aretoan.

Aurtengo honetan *Transmisinoa eta erabilerea* lotuz hainbat gogoeta eder eskaini zizkigun, batez ere euskararen bizitza eta gure gaur egungo gizartearen bizitza ezin direla bananduta aztertu gogora ekarriz, eta etorkizunera begira euskarak bizirik irauteko egin beharreko ibilbideari buruzko hainbat zertzelada aztertuz.

Jardunaldi horietan hor-hemenka euskara sustatzeko egiten ari diren saio eta ahaleginak, nahiz gizarte modernoaren erronkak aurrez aurre jartzerakoan, gogoeta hutsetatik praktikara

jauzi eginez, euskararen egungo egoera eta etorkizuna finkatzeko, zer nolako garrantzia duen transmisioak eta eguneroko erabilerak nabarmendu nahi izan zen batez ere.

Ikerketa soziolinguistikoeak euskaldunon kopurua lurraldez lurralde ugaritu dela eta beraren ezagupen maila hainbatean hedatu dela nabarmentzen duten une berean, euskara orain arte oso indartsu izan den Euskal Herriko zenbait eskualdetan nabarmenki atzeraka ari dela ere adierazten digute.

Eta hori ez bakarrik egoera larria bizi duen Iparraldean. Mendeetan zehar bizirik iraun duen beste hainbat tokitan ere geroago eta apalagoa da euskararen erabilera batez ere gazteen artean. Hori horrela, eta gazte horiek inoiz baino alfabetatutagoak direla kontuan izanik, -gehienak ikastoletan eta irakas-kuntza euskaraz jasotakoak edo jasotzen ari direnak-, zer bait larria jasotzen ari dela gure artean ematen digu aditzera.

Horrela, bada, euskaldun berrien kopurua eta euskaldun alfabetatuen gorantz doan arren, euskararen erabilerak hainbat lekutan atzerantz egin du. Eta hori, ez bakarrik gazteek gazte-lera aukeratzen ari direlako, nagusiek ere euskara erabiltzea albora uzten ari direlako baino. Bestalde, zoritxarrez, galdu egin dira euskarak berez-berezkoak zituen hainbat transmisio gune, gaur egungo gizarteak izan dituen aldaketen ondorioz.

Gizarte globalizatu honek daraman abiada biziak larritasuna sortu digu, euskarari dagokionez. Sarri galdetzen diegu geure buruei ea gure euskarak irauterik lortuko duen. Lehenago *'gu bizi garen artean iraungo du'* esaten genuen, nolabait euskaraganako hartua genuen gure konpromiso sendoa aditzera emanez. Gazteagoak ginen eta, euskarak urteetan zehar jasan-dako errepresio garai gogorrek gainditu ondoren egoera behingoa aldatzeko itxaropentxoak ere bagenuen. Orain, ostera, hankapeko lurra mugitzen hasi zaigu eta kili-kolo ikusten dugu etorkizuna, lehen euskara hutsean bizi ziren hainbat pertsonak eta eskualdek erdararantz egin duten aldaketa ikusteak egonezina eta kezka sortu digularik barnean.

Euskaltzaindiak Martxoaren 25ean Arabako Aldundiko Areto nagusian egindako ekitaldirako eskatu zidaten txostenean, neure barruan gogoeta bat egin eta ingurukoak beste hainbeste egitera ekarri nahi izan nituen. Harako ekitaldirako eginiko lantxoaren sarreran, gain-gainetik izan bazen ere, euskarak Araban izan duen bilakaera historikoaren nondik norakoei begiratu nahi izan nien, historian zehar gertatutakoa aztertzeak etorkizunerako bideak argituko dizkigulakoan. Txosten orretan, handi-handika izan arren, Bertan zer-nolako harremanak izan diren gizartearen bilakaeraren eta hizkuntzaren bizitzaren artean nabarmendu nahi izan nuen, gaur egun ere antzerako zerbait gertatzen zaigulakotan:

Guztiok dakigu, euskararen ibilbide historikoa Euskal Herriko Herrialde desberdinetan mamitu izan dela historian zehar; hainbatean lurralde bakoitzak dituen berezitasunek baldintzatuta. Hori horrela, Arabako euskararen historia ere bertako geografiak eta bilakaera historikoak baldintzatuta ageri zaigu. Toponimiak, gehiago edo gutxiago, euskara Arabako lurralde osoan zehar presente izan zela gogora ekartzen digu, bertako euskararen oinarritutako aztarnak toponimoetan agertzen zaizkigun neurrian.

Arabako herrien egituraketak ere, nire ustetan, eragin handia izan du euskararen bilakaeran. Araban, mendialdeetan izan ezik, Bizkaian eta Gipuzkoan eta Nafarroako iparraldean ez bezala, egitura administratiboa herri batuetan oinarritzen da. Biztanle-gune zehatzetan, elkarren ondoan pilaturiko etxez osaturiko herrietan eratua izanik, ez zaitu etxe-sakabanaketarik ageri.

Horrek, zer esanik ez, nire ustetan eragin handia izan du euskararen ibilbide historikoan, frogatu baitago herri handietan askoz ere azkarrago gertatzen direla aldaketa sozio-ekonomikoak, eta immigrazio handiak gertatzen direnean bizkuntzen ordezkapenak ere bai.

Nire ustetan egituraketa horrek eta Lurralde ia osoa lautada zabala izateak, eta bertatik antzinatik bide nagusiak igarotzeak, hainbatean ekarri izan dute gaztelania bedatzea eta euskara ordezkatzeari.

Eragin hori hainbatean areagotu egin zen XVII-XVIII-XIX-XX. mendeetan, immigrazioaren eraginaz gainera, gaztelaniazko irakaskuntza indarrez ezarria izan zen adinean. Irakaskuntza horrek, gaztelania hutsean izaterakoan, lebedik egoera larrian zegoen euskara heriotza bidean jarri zuen. Guzti hori gogora ekartzeak etorkizuna eraikitzeke jarraitu beharreko bideen nondik norakoak egokiago asmatzeko argia ekarriko digula uste dut.

Zertara dator, baina, aipamen hori? Egin-eginean ere, Men-debalde Kultur Elkarteak antolatutako jardunaldietan gogoratu zitzaigun bezala, euskarak gaur egun, inguru soziopolitiko zehatz baten eragin zuzenak jasaten dituelarik, mundu globalizatu berri batean egin beharko diolako aurre bere etorkizunari. Guk nahi edo nahi ez, euskarak gaurko gizarte aldakor honetan jokatu du bere etorkizuna baldintzatuko duen partida. Lurralde, eskualde eta familiako mugetatik harantzagoko muga birtualetara egingo du jautzia.

Horrek argi erakusten digu, eta hau ere islatu nahi zen jardunaldi horretan, hizkuntzaren bizitza eta gizartearena barrubarrutik elkarloturik gauzatzen direla. Gizarte aldatzeko hizkuntzak egoera berrietara egokitzeko beharrezko bideak eta baliabideak jartzen ez baditu, heriotzarako bidea hartuko du.

Eta egokitze lan neketsu horretan, euskarak beste hizkuntza guztien kasuan gertatu izan den bezala, aldaketa sakonak jasan beharko ditu, bere bizitza-gunea goitik behera aldatuko zaiolako. Oinarriak nekazaritza-arrantzan sendo errotuta izan dituen gure gizarte zeharo hiritar bilakatu zaigu, ondorioz euskarak ezinbestekoa izango duelarik hiritartu, eta bide berriak urratzea.

Gizarte modernoaren ezaugarriak behinena herrialde eta eskualdeetako mugak gainditzea dugu. Horrek herrien eta eskualdeen arteko harremanak zeharo aldatzea ekarri du. Herrien arteko joan-etorriak egiteko ditugun erraztasunek hainbatean areagotu dizkiguten harremanak, eta ahozko nahiz idatzizko komunikabide berriek (irratia, telebista, internet,

eskuko telefonoak,...) leiho ugari zabaldu dizkigute mundurantz. Lehenago, familia eta hurbileko herri-guneak baldintzatzen zuen gure bizimodua mundu zabalera irekirik ageri zaigu.

Horrek hainbatean aldatu ditu euskararen transmisio-bideak eta erabilera-guneak. Familiak, herriak eta eskualdeak geroago eta eragin txikiagoa dute, haurtzaroan bertan hasita, gure bizitzan. Txiki-txikitatik eskolara joatera behartuak izateak, eta era guztietako harremanetan murgildurik bizitzeak zeharo aldatu dizkigute sozializazio-bideak. Guzti hori aztertu zen Mendebalde Kultur Taldeak antolatutako bi egunetako XIII jardunaldi horietan.

1. Jardunaldien nondik norakoak

Lantxo honen asmoa, gogoetarako aukera eskaintzea denez, ezinezkoa gertatzen zait jardunaldi horietan esandako gauza guztiak hemen biltzea. 318 orrialdeko liburu polit batean bilduta eskaini zizkiguten antolatzaileek bertaratu gineno. Bertan jorratzen diren gai guztiak, zer esanik ez, oso interesgarriak ditugu.

Jardunaldietako izenburuak aditzera ematen duenez, elkarrekin zerikusi duten bi alor jorratzen dira. Batetik, gogoeta eta hausnarketa teorikoa eskaintzen da, eta, bestetik, zenbait lekukotza praktikoa aurrez aurre jartzen. Hori dela eta, alor bakoitzari buruzko zenbait jakingarri jasoko ditut ikuspegi orokorra eta zehatza uztartzen saiatuz.

Hala ere, nori berea zor zaionez, zuzenbidezko iruditzen zait bertan alor desberdinen berri eman zuten hizlarien berri ematea. Guztien ekarpenak, esan bezala, liburu batean bilduak eskaini zizkiguten. Honako hauek izan ziren: Kaxildo Alkorta: *Aurkezpena*; Iñaki Martínez de Luna: *Zelako euskaldunak, balako kopurua...*, edo *Soziologiaren erantzuna*; Itziar Basterretxea: *Hizkuntza erabilera gizarte global eta modernoan*; Iñaki Gaminde: *Prosodiaren transmisioaz eta beronen azterketaz*; Kike Amonarri: *XXI. mendeko euskaldunak: "Nola aldatu(ko) diren gauzak, kamarada"*; Mattin Irigoien: *Nola eutsi diogun gure euskarari?*; Estepan Plazaola Otadui: *Herriko berbeta oinarri, abozko*

jarduna hobetzeko abaleginetan; Juanjo Zorrilla eta Alberto Mardonez: Euskararen transmisioa Zallan; Juan Manuel Etxebarria: Transmisioaren ondarea; Akaitze Kamiruaga eta Fredi Paia: Ingurumari kulturalaren garrantzia bizkuntzaren transmisioan; Estibalitz Amorrortu: Euskerearen transmisioa Euskal Herriatik kanpo. (lanak eskuratzeko honako telefono eta helbide elektronikoak dituzue: mendebalde@euskalnet.net. edota www.mendebalde.com. Tlfonoa: 944028084 / 639152787).

1.1. Transmisioa

Gai honen inguruan gogoeta egiterakoan Iñaki Matinez de Luna jaunak (i.maritnezdeluna@ehu.es) transmisioa eta haurren sozializazio prozesua hainbatean bat eginda gertatzen direla gogoratu zigun. Gizakiok ez garelako gizarteko kide jaiotzen gogoratu ondoren, gizakion sozializazioa eta hizkuntzaren bila-kaera elkar loturik gauzatzen direla azaldu zigun, honako baieztapenok eginez:

- *Jaiotzean, gizakiak taldearen abegiaren eta babesaren beharra du, funtsean ezindua delako. Eta muga zein ezintasun horiek biztun izaeran ere gertatzen dira: jaioberriak ez daki inolako hizkuntzarik.*

- *Halere, espezie bezala gizakiak ikasteko gaitasuna badu. Are gebiago, ikasitakoa komunikatu eta igortzeko gaitasuna ere bai. Gizakia bazi abala bizkuntza jabetuko da, arian-arian, bizkuntza hori erabiltzeko gauza izatera iristeraino, besteak beste bizkuntza komunikazio tresna gisa erabiliz.*

- *Hortaz, gizakiak, behin jaiotzen gero, birjaiotzen segitu behar du; taldera alegia, taldekide bihurtzeko. Eta taldekide bihurtzearekin batera bizkuntza-komunitate batera (edo batzuetara) ere birjaiotzen da, bizkuntza-komunitateko kide bihurtuz.*

- *Gizakiak duen oinarritzko ahulezia era horretan saihestean du; sozializazio edo gizarteratzearen bitartez. Era berean, jaioberriak duen bizkuntza-gabezia ere bizkuntzaz jabetze-prozesuaren bitartez gainditzen du.*

Sozializazio prozesu hori modu askotan gauza daiteke; izan ere, zenbat kultura hainbat sozializazio. Era berean, jaioberria non jaio, nolako hizkuntza komunitatetan sortu, halako Lehen Hizkuntza; hortaz, zenbat hizkuntza-komunitate, hainbat Lehen Hizkuntza edo hainbat hiztun mota.

Jarraian sozializazioaren bilakaera hiru prozesu motatan garatzen dela gogoratu zigun, bakoitzaren eremuan gertatzen diren zertzeladak labur azalduz:

- **Prozesu kognitiboa:** *hizkuntzaz jabetzea ere prozesu kognitiboa da, biztun-komunitate bateko hizkuntza irakasten da: hiztegia, sintaxia edo joskera, fonetika, aditz-jokoa, hizkuntzarekiko gizarte-arauak...*

- **Identifikazio prozesua:** *hizkuntza ere esanahi horietako guztiekin edo, gutxienez, batzuekin 'kutsatua' da: nazioa, etnia, kultura, ogibidea, statusa..., hizkuntza horretaz jabetzen den biztun berria hizkuntza horrekin identifikatzeraino iritsiz (nire/gure hizkuntza); euskaldun sentitzeraino, gure kasuan.*

- **Prozesu afektiboa:** *hizkuntzarekin, beste horrenbeste gertatzen da, adibidez, tankera bonetako ideiak barneratuz: gure euskera maitea, etxeo hizkuntza preziatua (euskara), versus hizkuntza arrotza (erdara), bertako jatorriko hizkuntza versus kanpoko hizkuntza inposatua...*

Guzti horri herentzia biologikoa eta norberaren eskarmen-tua gehitu behar omen zaizkio. Herentzia biologikoa agian ez, baina, norberaren eskarmen-tua argi dago oso inportantea dela hiztun baten izaeran eta bilakaeran; adibidez: hizkuntza bat erabiliz eroso sentitu ala ez, integratuta ala baztertuta sentitu, gaitasun mugatuak sortarazitako konplexua edo gaitasun osoak eragindako harrotasuna, euskara erabili nahi izateagatik sortarazitako arazoa, euskara gogoz kontra ikasi/erabiltzera behartua sentitzeagatik...

Oinarri-oinarrizko kontzeptu horiek argitu ondoren, nola gauzatzen den pertsonon sozializazioa gogoratu zigun:

Lehen sozializazioa: Prozesu horretan, mundua ikusteko modu oso bat barneratzen dela eta osagaia afektibo/moralen nagusitasu-

na nabarmentzen dela esan ondoren honakoa hau gogoratu zigun: *leben hizkuntza edo ama hizkuntza etxean jasotzen da, haurtzaroko lehenengo urteetan, familiaren abotik zuzen-zuzenean. Hizkuntza hori izango da aurrerantzean funtsezkoena, barneratuena eta berezkoena biztun ororentzat. Euskaldunen artean, hemen koka daitezke lehen hizkuntza euskara dutenak, alegia, gaur egun haur eta gazte euskaldunen gutxiengoa direnak.*

Bigarren sozializazioa: Inguru sozialaren eraginaren bidez gauzatzen dena genuke: *familiaz aparte burutzen da, bots, hezkuntza sisteman, lagunartean eta komunikabideen bitartez. Metodikoa eta sistematikoa izan obi da, eta bereziki nola jardun gizarartean irakasten du. Euskaldunak direnetatik, etxeko edo familiako (leben) hizkuntza erdara izanik, euskara bigarren hizkuntza gisa (hizkuntza sistema edo euskaltegiaren bitartez) ikasi dutenak ditugu. Hori bera da, hain zuzen ere, egungo haur eta gazteengan gebien agertzen den euskaldun mota eta, horren ondorioz, ikasitako bigarren hizkuntza hori (euskara) erdara bezain barneraturik ez dute, kasu gebietan. Nekez izango dira elebidun euskaldunak (euskaraz erdaraz baino hobeto dakitenak) eta, aldez, erdal elebidunen multzoa osatzen dute, sarri.*

Hirugarren sozializazioa: helduen artean bakoitzak aukeratu ta gertatzen dena dugu. Beste kultura edo gizarte baten arau eta balioak barneratzean datzana. Hirugarren sozializazioa, beraz, transkulturazioa izango litzateke. Zer, baina, transkulturazioa?: *persona batek normalean berea baino sozio-ekonomikoki garrantuagoa dagoen beste herrialde bateko kulturaren egindako beziketa edo trebakuntza.*

Eskaini zigun txosten sakonean, Hezkuntza Sailak bildutako datu ugari aurkeztuz, guk ere gogoan izan behar ditugun beste hainbat esaldi interesgarri ere eskaini zizkigun. Hona hemen batzuk:

Horrela, maiz jabetzen gara gurasook butsune bandi samarrak ditugula gure eguneroko jardueran eta gure diskurtsoak ez datozela askotan bat praktikan egiten dugunarekin.

Etxea eta eskola dira haurraren beziketarako bi zutabeak eta biek zentzu berean joan beharra daukate beziketa horrek emai-

tzarik emango badu. Haurrak erreferentzia bertsuak izan behar ditu batean eta bestea, nola jokatu jakiteko, bere inguruak zer baloratzen duen eta zer ez ezagutzeko... azken batean, bere nortasuna osotzen joateko...

Erreferentzia eta balore horiek balioa izan dezaten praktikan jartzen direla ikusi behar du haurrak. Areago, diskurtsoa ez badator praktikan lagunduta, kontrako eragina izan dezake eta haurra noraezean jartzea besterik ez da lortuko; baloretzat eman zaiona gutxiestera iritsiz.

Koherentzia kontuan gurasoak asko daukagu ikasteko. Eskolaren esku uzten dugu gebietan gure barren beziketa; diskurtsoa zuzenak darabilzkigu jendaurrean, baina behin etxeko atea itxita koan kosta egiten zaigu hitzari eustea...

Hizkuntza kontuak ez dira panorama honetatik kanpo gelditzen. Eskolaren esku uzten dugu maizegi gure barren euskalduntzea, motibazioa, euskararekiko sentsibilizazioa. Hizkuntza eskolan landu beharreko balore bat balitz bezala. Gurasoon praktika, ordea, aldentu egiten da askotan erabiltzen dugun diskurtsotik. Gurasook badugu gogoeta egiteko premia gai guzti hauekiko¹.

1.2. Erabilera

Zer esanik ez, gaur egun –euskara ezagutzen dutenen kopurua hainbatean ugartu ondoren- euskaldunok eta euskarak iraupenerako duen arazorik larriena erabilera dugu. Ikerketa linguistikoek euskararen erabilerak azken urte hauetan atzera egin duela zenbait eskualde euskaldunetan adierazten digute. Hori, jakina, benetan oso arazo larria iruditzen zaigu beraren iraupenaren aldeko apustua egin dugunoi.

Euskararen erabileraren arazo larri horren inguruko gogoe-tak zenbait hizlarik aztertu zituzten. Alde teorikoa Deustuko

¹ Oharra: informazio gehiago: 1) Etxebarria, M. (2006) etxean zer ikusi, hura ikasi. In. Azeptitiko Euskara Patronatua: Erabil.com (http://www.erabili.com/zer_berri/muinetik/1145837009). 2) Hizkuntza Politikarako Saillburuordetza (2006): Transmisio indartzeko bide berriak urratzen. In Azeptitiko Euskara Patronatua: Erabil.com (http://www.erabili.com/zer_berri/muinetik/1145837009).

unibertsitateko irakasle den Itziar Basterretxea andereak. Ikerlari honek gizarteak azken urteotan izan duen sakoneko aldaketari buruzko hainbat gogoeta eskaini zizkigun, aldaketa horiek hizkuntzan bizitzan izan dezaketen eragina nabarmenduz. Bere lan interesgarria ‘modernitateak’ eta ‘globalizazioak’ ekarri diguten gizarte berrian oinarritu zuen.

1.2.1. Modernitatea: azken urte hauetan modernitate-prozesuaren ondorioz zeharo aldatu zaizkigula hiztunen bizilekua (espazioa) eta bizimodua (denbora), eta horrek zenbait lekutan egoera larriara ekarri duelarik euskararen erabilera gogoratu zigun. Sakon-sakoneko aldaketa horri dagokionez, besteak beste honako hau gogoratu zigun:

***Espazioa eta denboraren arteko banaketa.** Ikuspegi sozial batetik argi dago denbora eta espazioa gauza ezberdinak direla, baina modernitatearen aurreko gizarteetan biak (noiz eta non) agertzen ziren erabiltzen zituen komunitatearen kokapenenarekin lotuta. Egia da kultura guztietan denbora neurtzeko eta espazioa kontrolatzeko moduak (egutegiak eta mapak) landu direla, baina pertsona gehienentzat espazioa zein lekua euren eguneroko bizitzaren lekuagaz eta zereginakaz lotuta egon dira.*

Modernitatean, aldiz, norberaren lekuarekiko lotura hori apurtu egiten da eta espazioa zein denbora ‘bustu’ egiten dira. Ondoren, hainbat modutara bete daitezke. Horren adierazle dira mundu osoko ordutegia eta munduko mapak. Gaur egun munduko biztanle guztientzat ‘lehen’ edo ‘historia’ dioguna, zelan edo balan, bat bakarra da, eta berdin gertatzen da denborarekin ere. Esaterako, XXI. mendea denontzat da esanguratsua; mundu osoko albisteak berehala heltzen zaizkigu, berdin dio ‘non’ gertatu diren; ikasi ere on ‘line egin’ dezakegu, berdin dio ‘non’ eta ‘noiz’ egin nahi dugun, eta ikasketari guztiak egon daiteke leku zein une ezberdinetan; lehen ‘iluntzean’ oheratzen ginen, orain aldiz ‘hamarretan’; lagunekin ‘bazkalostean’ gelditu beharrean ‘lauretan’ gelditzen gara,... eta horrela bada, Tarzanek ‘makiltxu bien gerizpeek bat egiten dutenerako bueltan izango naiz’ esaten zueneko sasoia urrun da, urruntasun espazio-denborazkoa.

Modernitate horren ondorio izango dira, besteak beste, gaur egun indarrean ditugun erakunde sozialen desiltzapena (giza harremanak ‘deslekuratzea’), gizartean gertatzen den aniztasuna (moral eta ikuspegi anitzak), sekularizazioa (gizarteko eremu desberdinen autonomia) eta abar. Modernitateak hankaz gora jartzen ditu aurreko mendeetako bizitzeko moduak. Benetakoa iraultza gertatu da balioen eremuan eta bizitzaren plan-teamenduetan.

Horrek, jakina, izugarrizko aldaketak ekarri ditu, eta euskarak egoera berrietara egokitzen asmatzen a badu ez du etorkizunik izango. Gaur egun ez dute balio handirik lehenagoko errezetek, oinarri-oinarrizko aldaketa gertatu zaigulako. Badugu, beraz, zer hausnartu eta jorratu, euskararen iraupena ziurtatu nahi baldin badu

1.2.2. Globalizazioa. Aurrekoaren ondorioa dugu hainbatean gaur egun ahoz aho eta belarriz belarri dabilen globalizazio dontsua. Une honetan giza talde batek ezin du bere kasa bizi munduan. Gaur egun gizakion harremanak mundu zabal batean kokatzen dira eta ez bakoitza bizi den herrialdean edo eskualdean.

Mundu globalizatu horren adibiderik nabarmenena hedapen zabala eta arrakastatsua eskaintzen digun Internet dugu. Eta frogatzeko Giddens-en honako hitzok aipatu zizkigun:

“Berriztapen ubin bakoitzean teknologia mediatikoen hedakuntza bazi egiten da. Estatu Batuetan irrtiak berrogei urte behar izan zituen 50 milioi entzule izateko. Ordenagailu pertsonala agertu eta hamabost urtera erabiltzaile-kopuru hori bera lortu zuen. Lau urte baino ez ziren behar izan, eskuragarri egin zenetik, 50 milioi estatubatuarrek Internet erregulartasunez erabiltzeko”.

Jarraian globalizazioa prozesu-multzo konplexua izanik askotan modu kontrajarrian garatzen dela, etorkizuna ez dagoela itxita, aldi berean prozesu kontrajarriak bizi ditugula, ondo-

rioak ez daudela berdintasunez banatuta, eta beste zenbait zer aipagarri gogora ekarri zizkigun. Mundu mailako gizarte kosmopolita sortzen ari dela eta horrek arazo larriak sortuko dizkiola hizkuntzen bizitzari ere nabarmendu zuen.

Sortzen ari den gizarte berrian, taldeak barik gizaki indibidualak ari dira protagonismoa hartzen. Erabakiak pertsonalak izan ohi dira, eta gizartearen eragina ere geroago eta mugatua go gertatzen da, azken batean gizarte guztiak bateratze prozesu bortitz batean murgilduta bizi direlako. Horrela, identitate mota desberdinak sortzen ari dira, eta hizkuntza ez da gizarte baten lotura-bide bakarra.

Gizartearen gertatu den eta gertatzen ari den aldaketa bizi horrek zer-nolako eragina duen euskararen erabilera laburbiltzerara ere ausartu zen:

“Laburbilduz, gogoratu dezagun espazio eta denboraren arteko obiko lotura apurto egin da; taldeak barik pertsonak du garrantzia, eta honekin lotuta, taldearenakako betebeharren ordeztu pertsonaren eskubideak azpimarratzen dira; iraganak baino, etorkizunak eratzen du gure bizitza; bizitzaren zentzua norberak erabaki behar du, dauden aukeren artean aukeratua edota berriak sortuz...”

Orain arte euskeraz esparru guztietara eraman gura izan dugu eta euskeraz bizitzeko eskubidearen alde agertu izan gara. Honekin lotuta euskal biztunen kopurua handitzearen alde agertu gara. Gure mugak eta indarrak kontuan izanda, etorkizunean bideragarriak dira asmo hauek? Elebitasuna elebakartasun biren arteko aldi baterako tartea da benetan? Gure etorkizuna elebakarra izatea gura dugu? Eta elebakarra ez bada, zelan lotzen da elaniztasuna (barkatu hitz-asmakizuna) ‘esparruguztitasunarekin?’ Birpentsatu beharko genuke (erreflexibitate) diglosia kontzeptua? Birpentsatu beharko genuke zein den erabilera iraunkorragorako behar dugun hiztuna?

Galdera asko eta gogoeta sakonegiak, behar bada, lerro labur batzuetan biltzeko. Dena dela, hor ditugu Itziar Basterretxea andereak hausnartzeko mahai gainean jarrita, egin-eginean oso ga-

rrantzi handikoa delako gizarte moderno eta globalizatu batean nola indartu dezakegun eta iraunarazteko bidean jarri lurraldez hain eremu txikikoa dugun gure euskara argitzeko.

1.2.3. Adibide praktikoak:

Arlo teoriko horri erantzutera etorri ziren, nonbait, jardunal-di horretan aurkeztu ziren zenbait adibide praktiko. Esaterako Mattin Irigoien jaunak, bizi-bizi eta gozo-gozo, *nola eutsi diogu gure euskarari?* galderari emandako erantzuna.

Multzo horretan kokatuko nituzke, baita ere, Kike Amonariz jaunak jariatutasun handiz *XII. mendeko euskaldunak: 'Nola aldatu(ko) diren gauzak, kamarada'* izenburua zuela aurkeztu zigun txostena. Euskararen erabileran gertatzen ari diren aldaketa sakonak abiapuntutzat hartu, eta zenbait adibide aipatu ondoren, aldaketa sakoneko garaiak ditugula gogoratu zigun:

“Hizkuntza komunitateen bilakaera, faktore askoren eragin-pean dago. Hizkuntza komunitateen indartzea, abultzea edo galera esplikatzeko duten era askotako arrazoiak eta kausak aurkitu-ko ditu gizateriaren historian: inbasioak, gaixotasunak, arrazoi ekonomikoak, hazkunde edo murritzte demografikoak, migrazioak, erlijio arazoak... Hizkuntza komunitateen bizi-indarra etengabe aldatzen da; ez da inoiz bera. Are gutxiago, mundua gero eta txikiagoa, gero eta bateratuagoa den mende hasi berri honetan. Globalizazioa, iraultza teknologikoa, krisi ekonomikoa, deslokazioa, migrazioak, digitalizazioa, eleaniztasuna, laikotasuna edo familia eredu aldaketa bezalako kontzeptuek eragin zuzena dute pertsona, herri eta estatuen antolaketa eta harremanetan, eta beraz, baita hizkuntza komunitateen eta hizkuntzen artekoetan, hizkuntzen erabileran eta berauekiko pertzepzio sozialetan eta jarreretan.

Aldaketa sakoneko garaiak bizi ditugula esan obi da. Nola-nahi ere, sakoneko aldaketarik gabeko garairik izan ote den galdetu beharko genioke gure buruari...’

Jarraian *‘dabilen barriari goroldiorik’* ez esapide zaharra gogora ekarriz honako hauek gogoratu zizkigun:

Hizkuntza guztiak aldakorrek eta heterogeneoak dira, eta biztun guztiok eraldatzen dugu hizkuntza gure bizitzan, egokieren arabera modu desberdinetan erabiltzen dugularik. Are gehiago, ez dago hizkuntza isolaturik; denek eragiten dute gutxi edo gehiago beste hizkuntzaren batean edo batzuetan; eta alderantziz. Eragin horiek, baina, oso jute eta indar desberdinekoak dira, hizkuntza eta egoera desberdinei dagokienez(...).

Esan genezake hizkuntza bakoitzaren garapena bi indar desberdinen eraginpean dagoela: barne-eboluzioa batetik (indar bateratzaileen eta banatzaileen arteko borrorak, Saussurek aipatzen zuen bezala) eta hizkuntza ukipenaren ondorioz, kanpotik eragindako aldaketak bestetik. Euskarak ere, bi indar horien eraginpean eboluzionatu du, aldatu da eta ari da aldatzen. Indar horien nondik norakoak azaltzeko, ordea, ezinbestekoa da hizkuntza komunitateen historia politiko eta sozio-ekonomikoa aztertzea.

Gero, ‘egoera berri baten sarrera’ eta ondorioz ‘izaera berrien sarrera’ gertatu dela esan ondoren euskalkien garrantziaz mintzatu zitzaigun. Gaia aztertzerakoan honako hau esanez hasi zen:

Estibaliz Amorrorturen tesiak bereziki interesgarriak egin zitzaizkidan. Guztiz bat nator berarekin, honako hauek esaten dituenean: ‘Hizkuntzak erabiltzen ez diralako galtzen dira et ez beste batzuekin ukipenean eta aurreko egoeratik aldatuta dagozalako (...)’. Kalitate eta erderaren eraginaren auzian jarrera preskribatzaileak leuntzea komeni daula uste dot (...) erregistro aldaketaren garrantzia eta funtzioak kontuan hartu behar doguz.

Euskalkien arazoa ere aipatu zuen, zeintzuk diren gazteek euskalkien alde egiteko zioak ere aurkeztuz. Euskalkian hurbiltasuna, kolokialtasuna, benetakotasuna, intimitatea eta jator-tasuna bilatzen omen dituzte gazteek. Alor honetan gertatzen ari diren aldaketa nagusien artean hurrengo hauek omen dira, labur esanda, nabarmenenak:

- Euskaldun elebakarrik ez dagoen moduan, jada ez dago, bere euskalkia bakarrik dakien haur edo gazterik: gutxi edo gehiago denek ezagutzen dute batua.

- *Norberarenak ez diren euskalkien presentzia ere, obikoa biburtu da euskaldunen inguruan, batez ere bedabideei, Interneti, kulturari ekoizpenei (musika...) eta barreman gero eta ugariagoei esker.*
- *Gero eta euskaldun gehiago da, euskalkia bizirik ez dagoen inguru erdaldunduetan.*
- *Haur eta gazteen euskalkiaren ezagupena, mugatua da zaharren aldean.*
- *Batuaren bainbat forma eta adiera komun, guztiz txertatu dira euskalkietan.*
- *Aitzitik, euskalkiek gero eta prestigio handiago dute gazteen artean.*
- *Euskal kulturaren ekoizpen-gune nagusiak Donostialdean kokatu izanak (ETB1, Euskadi Irratia, Gaztea irratia, Martin Ugalde, Argia, Gaztezulo, Elbuyar...), are gehiago makurtu du estandarren balantza gipuzkeraren alde.*

Azkenik, aurrera begira nola jokatu ere proposatu zigan, besteak beste, honako hauek behar ditugula gogoratu:

- *Euskarak lege-babesa izatea Euskal Herri osoan.*
- *Euskararen belaunez belauneko transmisioa bermatzea.*
- *Motibazioa lantzea eta 'egokitasuna' esaten genuen haren aldeko giroa sustatzea.*
- *Hezkuntza sistemaren helburua eta ikasbideak egokitasunaren ikuspuntura moldatzea: gramatikaltasunetik komunikaziorako jauzia ematea, alegia.*
- *Hedabideetako programa edo sailak diseinatzerakoan, dagozkien hizkerak erabakitzea, bereziki landuz haur eta gazteei zuzendurikoak.*
- *Teknologia eta hedabide berrietan euskarazko produktua et zerbitsuak eskuragarri eta erakargarri egitea.*
- *Euskal Herriko haur eta gazteen barremanak bideak ugaltzea.*
- *Eskolorduz kanpoko jardueren euskalduntze programei ekitea*

Oso gogoko izan nuen Estepan Plazaola Otadui jaunak ‘*Herriko berbeta oinarri, abozko jarduna hobetzeko abaleginetan*’ izenpean eskainitako lan sakona. Bergaran euskararen erabilera bultzatzeko egiten ari diren lan ugariaren berri ematen saiatu zen. Hileta-hotsak maiz entzuten ditugun garai hauetan, hor-hemenka horrelako lanak egiten ari direla jakiteak, indar berriak sortzen dizkigu bihotzean. Mendebalde Kultur Elkarteak argitaratutako liburuan informazioa zabala jaso ahal izango du nahi duenak. Bergarako udalaren Web orrian ere berri ugari dutela jendearen esku jarrita esan zigun.

Oso interesgarriak izan ziren goian aipatu ditudan beste zenbait txosten ere. Ezin denak hemen bildu. Bildutakoak, ostera, transmisioaren eta erabileraren lekukotza emateaz gainera gogoetarako bide ere izan ditzakegulako ekarri ditut.

Patxi Uribarren Leturiaga